

บทที่ ๑

ภาษากับวัฒนธรรม

มนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคม จึงมีความจำเป็นต้องสื่อสารทำความเข้าใจกัน สิ่งที่มนุษย์ใช้เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารกันก็คือ ภาษา มนุษย์ใช้ภาษาเป็นเครื่องมือสื่อความหมายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา ภาษาจึงเป็นของคู่ชีวิตของมนุษย์ และช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงสังคมและวัฒนธรรมของตนไว้ได้

ความหมายของภาษา

คำว่า " ภาษา " พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายไว้ว่า คือ "เสียงหรือกิริยาอาการที่ทำความเข้าใจกันได้ คำพูด ถ้อยคำที่ใช้พูดกัน ..." ^๑

ส่วนพระยาอนุมานราชชน ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า " ภาษา กล่าวอย่างกว้างๆ คือ วิธีทำความเข้าใจกันระหว่างคนกับคน ..." ^๒

ตามนัยแห่งพจนานุกรมและคำอธิบายของพระยาอนุมานราชชน ดังกล่าวข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นความหมายของภาษาในวงกว้าง คือ หมายถึง สื่อและวิธีการต่างๆที่ทำให้สามารถสื่อสารทำความเข้าใจกันได้ ซึ่งอาจทำได้หลายวิธี เช่น

๑. ใช้กิริยาอาการหรือท่าทาง เรียกว่า ภาษาใบ้ หรือภาษาท่าทาง
๒. ใช้เสียงที่เปล่งออกมา เรียกว่า ภาษาพูด
๓. ใช้เขียนเป็นรูปหรือเครื่องหมาย เรียกว่า ภาษาภาพ
๔. ใช้สิ่งของเพื่อมุ่งให้เกิดการสื่อความหมาย เรียกว่า ภาษาวัตถุ
๕. ใช้เขียนเป็นตัวหนังสือเพื่อสื่อความหมาย เรียกว่า ภาษาเขียน

^๑ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕ พิมพ์ครั้งที่ ๓ หน้า ๖๑๖ - ๖๑๗

^๒ พระยาอนุมานราชชน นิรุกติศาสตร์ เล่ม ๑ หน้า ๒๒

ในแง่วิชาภาษาศาสตร์ วิจิตรนันทน์ ภาณุพงศ์ ได้อธิบายความหมายของภาษาไว้ว่า " ภาษา คือเสียงพูดที่มีระเบียบและมีความหมาย ซึ่งมนุษย์ใช้เป็นเครื่องมือสำหรับสื่อสารความคิด ความรู้สึก ความต้องการและใช้ในการประกอบกิจกรรมร่วมกัน " ^๑

เมื่อพิจารณาความหมายของภาษาในแง่มุมต่างๆดังกล่าวข้างต้นนี้ อาจกล่าวสรุปได้ว่า โดยทั่วไป ภาษา หมายถึง เครื่องสื่อความเข้าใจของมนุษย์ จะแสดงโดยวิธีใดก็ได้ทั้งการพูด การเขียน การใช้สัญญาณ และกิริยาท่าทาง ส่วนในแง่ภาษาศาสตร์ ภาษา หมายถึง เสียงที่มีระบบและมีความหมาย ซึ่งมนุษย์ใช้สื่อสารทำความเข้าใจกัน หรือเสียงพูดนั่นเอง ซึ่งเสียงพูดนี้ นักภาษาศาสตร์ถือว่าเป็นภาษาที่แท้จริงของมนุษย์ เพราะใช้ได้ในวงกว้างและสื่อความหมายได้แน่นอนกว่าภาษาท่าทางและภาษาที่ใช้เครื่องสื่อความหมายอย่างอื่น ๆ ส่วนภาษาเขียนก็เป็นเพียงสัญลักษณ์แทนเสียงพูดเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ ภาษาพูดจึงเป็นภาษาที่นักภาษาศาสตร์เห็นว่ามีค่าสำคัญที่สุด

ลักษณะทั่วไปของภาษา

ภาษามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในแทบทุกกิจกรรมของชีวิต นับตั้งแต่เกิดจนตาย ดังนั้น การศึกษาภาษาจึงอาจทำได้หลายแนว สุดแต่แต่ผู้ศึกษาจะเลือกแง่มุมใด อย่างไรก็ตาม ผลจากการศึกษาภาษาของนักภาษาศาสตร์ ทำให้เราทราบลักษณะทั่วไปของภาษา ซึ่งมีหลายประการดังนี้ ^๒

๑. ภาษาเป็นเครื่องมือสื่อสารของมนุษย์ ในการติดต่อทำความเข้าใจกับคนรอบข้าง มนุษย์ใช้ภาษาเป็นสื่อในการติดต่อ ในกรณีที่เป็นฝ่ายส่ง ก็อาจกระทำโดยการพูดหรือเขียน ส่วนกรณีที่เป็นฝ่ายรับก็อาจกระทำโดยการฟังหรืออ่าน ไม่มีมนุษย์ปกติคนใดที่จะติดต่อกับคนอื่นโดยไม่ใช้ภาษา ภาษาจึงเป็นเครื่องมือที่ใช้สื่อสารของมนุษย์โดยแท้

๒. ภาษาเป็นเรื่องของการใช้ สัญลักษณ์ร่วมกัน ภาษามีใช้เรื่องเฉพาะของผู้ใดผู้หนึ่ง แต่เป็นสิ่งที่มนุษย์ในสังคมตกลงยอมรับใช้ตรงกันว่าจะใช้สัญลักษณ์

^๑ วิจิตรนันทน์ ภาณุพงศ์ โครงสร้างภาษาไทย : ระบบไวยากรณ์ หน้า ๖

^๒ ปรีชา ทินชินพงศ์ ลักษณะภาษาไทย หน้า ๕

อะไรแทนอะไร เช่น ในภาษาไทย ถ้าออกเสียงว่า "แมว" ก็จะหมายถึง สัตว์ชนิดหนึ่งมีสี่ขา ขอบจับหนุ ถ้าออกเสียงว่า "พ่อ" ก็จะหมายถึง ชายผู้ให้กำเนิดแก่ลูก เป็นต้น

ในการกำหนดภาษาขึ้นใช้ในสังคม มนุษย์ในชุมชนใดจะใช้สัญลักษณ์อะไรแทนความหมายได้นั้นเป็นเรื่องที่ไม่มีหลักเกณฑ์แน่นอน และไม่มีใครสามารถอธิบายเหตุได้ เช่น ทำไมสัตว์ชนิดเดียวกันในหมู่คนไทย จึงเรียกว่า "แมว" แต่ฝรั่งเรียกว่า "cat" เป็นต้น และด้วยเหตุที่มนุษย์ในแต่ละสังคม แต่ละภาษา ใช้สัญลักษณ์แทนสิ่งเดียวกันต่างกันไปเอง ใครจะใช้ภาษาใด จึงต้องเรียนรู้สัญลักษณ์ของภาษานั้น ๆ

๓. ภาษามีลักษณะที่เป็นระบบระเบียบ ระบบระเบียบในภาษาก็คือ ลักษณะจำกัดเฉพาะของแต่ละภาษา กล่าวคือ ในแต่ละภาษาจะมีเสียงใช้สื่อความหมายอยู่ในวงจำกัด มีจำนวนและลักษณะแตกต่างกันไปตามลักษณะภาษานั้น ๆ เสียงต่าง ๆ เหล่านี้จะถูกนำมาประกอบกันอย่างมีระเบียบกลายเป็นคำ จากคำก็ถูกนำไปเรียบเรียงเป็นประโยคอย่างเป็นระเบียบอีก จนเกิดเป็นความหมายที่ใช้สื่อสารกันในสังคม เช่น เสียง ก + อี + น ประกอบกันเป็นคำ "กิน" เมื่อนำไปเรียบเรียงเป็นประโยคว่า "ฉันกินข้าวแล้ว" คนที่รู้ภาษาไทยก็ย่อมจะเข้าใจ เพราะถูกตามระบบระเบียบภาษาไทย แต่ถ้าเข้าประโยคเป็น "แล้วกินฉันข้าว" ดังนี้ก็ไม่ใช่เป็นภาษาเพราะขาดระบบระเบียบของภาษาไทย เป็นต้น

๔. ภาษามีพลังในการรอกงามไม่รู้จบ ถึงแม้ภาษาจะมีระบบระเบียบอยู่ในขอบเขตจำกัด คือมีเสียงอยู่ชุดหนึ่ง และมีโครงสร้างทางไวยากรณ์ที่มีลักษณะจำกัดเฉพาะก็จริง แต่เจ้าของภาษาสามารถนำเสียงซึ่งมีอยู่จำนวนจำกัดนี้มาสร้างเป็นคำได้มากมาย และสามารถนำคำเหล่านั้นไปสร้างประโยคได้อย่างไม่รู้จักจบสิ้น ทำนองเดียวกับการสร้างจำนวนเลขโดยวิธีนำเอาเลข ๑ ถึง ๐ มาเขียนรวมกันเป็นจำนวนเลขต่าง ๆ นั้นเอง ประโยคใหม่ที่สร้างขึ้นนี้ ผู้รับสารสามารถเข้าใจได้ทันที โดยไม่จำเป็นต้องเรียนรู้มาก่อน หากข้อความดังกล่าวเป็นไปตามระบบระเบียบของภาษานั้น

๕. ภาษามีการเปลี่ยนแปลง ภาษาก็เป็นเช่นเดียวกับสรรพสิ่งทั้งหลาย คือมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพียงแต่ว่าการเปลี่ยนแปลงของภาษาอาจต้อง

อาศัยเวลาอันยาวนานจึงจะสังเกตเห็นได้ ดังจะเห็นได้ว่าภาษาไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหงกับภาษาไทยในปัจจุบันแตกต่างกันมาก ทั้งในด้านเสียงและถ้อยคำสำนวน ดังตัวอย่างข้อความในศิลาจารึกที่ว่า " กูไปท่บ้านท่เมือง ได้ข้างได้วง ได้บัวได้นาง ได้เงื่อน ได้ทอง กูจะเอามาเวนแก่พ่อกู พ่อกูตาย ยังพี่กู กูพรำบ่าเรอแก่พี่กู ตั้งบ่าเรอแก่พ่อกู พี่กูตายจึงได้เมืองแก่กูทั้งกลม " ความแตกต่างดังกล่าวนี้ คือ การเปลี่ยนแปลงของภาษานั้นเอง

๖. ภาษาเกิดจากการเรียนรู้ ไม่มีมนุษย์คนใดรู้ภาษามาแต่กำเนิด แต่เป็นการเรียนรู้เอาจากผู้อื่นหลังจากเกิดมาแล้ว กล่าวคือ เมื่อเราเกิดมาและเติบโตในหมู่ผู้ใช้ภาษาใด เราก็ย่อมจะพูดและฟังภาษานั้นเข้าใจได้ เพราะเราได้เรียนรู้ภาษาจากหมู่ผู้ใช้ภาษานั้น เช่น เด็กเริ่มเรียนรู้ภาษามาจากพ่อแม่และผู้เลี้ยงดู เมื่อมีอายุประมาณ ๓ ขวบ เด็กสามารถพูดภาษาของตนเองได้ แต่จะสามารถใช้ภาษาของตนเองได้ดีเมื่ออายุประมาณ ๖ ขวบ การเรียนรู้จะเริ่มขยายตัวเป็นระบบยิ่งขึ้นเมื่อเด็กเข้าโรงเรียนและได้เรียนรู้ภาษาในชั้นเรียน ในสังคมที่ขยายกว้างกว่าเดิมไปเรื่อยๆ ภาษาจึงเกิดจากการเรียนรู้ มิใช่สิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิดหรือเกิดจากสัญชาตญาณ

๗. ภาษามีลักษณะเป็นวัฏวนธรรม วัฏวนธรรมย่อมมีการสะสมถ่ายทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง และมีการเจริญเติบโต อันได้แก่การเปลี่ยนแปลงเป็นปกติวิสัย ภาษาก็มีลักษณะเช่นเดียวกันนี้ โดยเฉพาะในด้านการเปลี่ยนแปลงของภาษานั้น จะพบว่า ในปัจจุบันเรามีคำเกิดขึ้นใหม่มากมาย และหากเรามองย้อนไปในอดีตก็จะพบว่ามีคำเป็นจำนวนมาก ซึ่งในปัจจุบันเราไม่ใช้แล้ว บางคำถึงจะใช้อยู่แต่ก็ถูกดัดแปลงเสียงและความหมายไปแล้วมากต่อมาก ลักษณะที่กล่าวมานี้ เป็นลักษณะของวัฏวนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงและถ่ายทอดมาโดยลำดับนั่นเอง

ประเภทของภาษา

การแบ่งประเภทของภาษาที่ใช้สื่อสารในสังคม อาจจัดแบ่งได้เป็นหลายลักษณะด้วยกัน แต่หากพิจารณาแบ่งประเภทของภาษาตามลักษณะของการใช้ภาษา

แล้วก็อาจแบ่งได้เป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้^๑

๑. ภาษาถิ่น (Regional Dialect) คือ ภาษาที่พูดกันอยู่ตามท้องถิ่นต่าง ๆ บางทีเรียกว่า " ภาษาพื้นเมือง " เช่น ภาษาถิ่นเหนือ ถิ่นอีสาน ถิ่นใต้ของไทย

๒. ภาษากลุ่ม (Social Dialect) เป็นภาษาที่ชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งใช้กันโดยเฉพาะ เช่น กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มชาวนา กลุ่มกรรมกร กลุ่มสามล้อ กลุ่มผู้มีการศึกษาสูง เป็นต้น

๓. ภาษาของชนกลุ่มน้อย (Minority Language) ชนกลุ่มน้อยมีอยู่ในทุกประเทศ เช่น ในประเทศไทย ก็มีกลุ่มชาวเขาต่าง ๆ ชาวญวน ชาวอินเดีย ชาวจีน เป็นต้น แต่ละกลุ่มมีขนาดเล็กใหญ่แตกต่างกัน ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้มีภาษาของตนเองใช้ เป็นภาษาที่แตกต่างไปจากภาษาของคนส่วนใหญ่ในประเทศ อาจจะเป็นภาษาในตระกูลเดียวกัน หรือต่างตระกูลกันกับภาษาของคนส่วนใหญ่ก็ได้ ภาษาเหล่านี้เรียกว่า ภาษาของชนกลุ่มน้อย อย่างไรก็ตาม ชนกลุ่มน้อยมักจะต้องเรียนรู้ภาษาของชนกลุ่มใหญ่ด้วย เพราะจำเป็นต้องติดต่อสังคมกับคนกลุ่มใหญ่

๔. ภาษามาตรฐาน (Standard Language) คือ ภาษาถิ่นใดถิ่นหนึ่ง หรือภาษากลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งแต่ละประเทศเลือกขึ้นมาใช้ในวงราชการ วงการการศึกษา และวงการสื่อสารมวลชน เพื่อให้ใช้เป็นภาษากลางสำหรับทุกคนในประเทศ

๕. ภาษากลาง (Lingua Franca) คือ ภาษาที่เมื่อคนต่างภาษามาพบกันแล้วเลือกเอาภาษาใดภาษาหนึ่งมาใช้ในการติดต่อ เพื่อจุดประสงค์ใดจุดประสงค์หนึ่ง เช่น เพื่อธุรกิจ การศึกษา การปกครอง ฯลฯ ภาษากลางนี้อาจเป็นภาษาของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ได้หรือไม่ใช้ภาษาที่ทั้งสองฝ่ายใช้ในชีวิตประจำวันก็ได้ ดังตัวอย่าง เช่น คนในประเทศอินเดียที่อยู่ในรัฐต่าง ๆ พูดภาษาต่างกัน ถ้าพบกันก็จำเป็นต้องใช้

^๑ สนิท ตั้งทวี ความรู้และทักษะทางภาษา หน้า ๕- ๖

ภาษากลางซึ่งเป็นภาษาอังกฤษ ภาษาอังกฤษในปัจจุบันกลายเป็นภาษากลางของคนหลายประเทศ

๖. ภาษาแก๊ซด์ (Pidgin Language) เป็นภาษาของบุคคลที่ต้องการติดต่อกัน ซึ่งต่างฝ่ายต่างก็รู้ภาษาของอีกฝ่ายหนึ่งน้อยมากและก็จำเป็นต้องใช้ภาษาของอีกฝ่ายหนึ่ง ภาษาแก๊ซด์มักออกมาในรูปของการใช้คำศัพท์ของภาษาหนึ่ง และไวยากรณ์ของอีกภาษาหนึ่ง เช่น ภาษาอังกฤษแก๊ซด์ (Pidgin English) ที่ใช้ในเมืองไทย เป็นการใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษปนกับรูปประโยคภาษาไทย เช่น

" I no have friend " หมายถึง ฉันไม่มีเพื่อน

" He no good, I not like he " หมายถึง เขาไม่ดี ฉันไม่ชอบ

เขา

๗. ภาษารูปผสม (Creole) ภาษาลูกผสมเป็นวิวัฒนาการสืบเนื่องมาจากภาษาแก๊ซด์ ซึ่งเป็นภาษาชั่วคราว และใช้เมื่อคนต่างภาษาต้องติดต่อกันในระยะสั้น เมื่อหมดธุระแล้วไม่มีผู้ใดใช้ภาษาแก๊ซด์อีกต่อไป แต่ถ้ามีผู้นำภาษาแก๊ซด์ดังกล่าวมาใช้พูดเป็นประจำ และเมื่อคนรุ่นใหม่เกิดมาก็ต้องเรียนรู้ภาษานี้และใช้เป็นภาษาแม่สืบทอดกันต่อไป ภาษาแก๊ซด์นั้นก็เลยกลายเป็นภาษาลูกผสม กลุ่มชนที่ใช้ภาษาลูกผสมนี้ ส่วนใหญ่จะอยู่ตามหมู่เกาะที่เคยตกเป็นอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจมาก่อน เช่น หมู่เกาะในแปซิฟิกตอนใต้ เป็นต้น

๘. ภาษาเขียน (Written Language) คือคำพูดหรือถ้อยคำที่จดไว้เป็นตัวหนังสือซึ่งถือว่าเป็นภาษาที่มนุษย์แต่งสร้างขึ้น (Artificial Language) นักภาษาศาสตร์มีความเห็นว่า ภาษาเขียนไม่ใช่ภาษาที่แท้จริง แต่เป็นเพียงสัญลักษณ์ที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นมาเพื่อใช้แทนเสียงพูดเท่านั้น ด้วยเหตุที่ภาษาเขียนต้องทำหน้าที่แทนตัวผู้พูดซึ่งไม่ปรากฏตัวอยู่ในที่นั้น ภาษาเขียนจึงต้องมีความกระชับ ชัดเจน และมีลักษณะเป็นทางการมากกว่าภาษาพูด

ความหมายของวัฒนธรรม

คำว่า " วัฒนธรรม " ถอดศัพท์มาจากมาจากภาษาอังกฤษว่า " culture " ซึ่งมีรากศัพท์มาจาก " cultula " ในภาษาละติน มีความหมายว่า

การเพาะปลูก หรือการปลูกฝัง อธิบายได้ว่า มนุษย์เป็นผู้ปลูกฝัง อบรมบ่มนิสัย ให้เกิดความเจริญงอกงาม^๑

" วัฒนธรรม " เป็นคำสมาส คือการรวมคำ ๒ คำเข้าไว้ด้วยกัน ได้แก่ " วัฒนธรรม " มีความหมายทั่วไปว่า เจริญงอกงาม รุ่งเรือง กับ " ธรรม " ซึ่งในที่นี้หมายถึง กฎ ระเบียบ หรือข้อบังคับ ดังนั้นเมื่อพูดถึงคำว่า " วัฒนธรรม " ในความหมายทั่วไป จึงหมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบ ความมีวินัย

วัฒนธรรมในความหมายดังกล่าวข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นความหมายที่มุ่งไปในทางปฏิบัติที่ดี ผู้มีวัฒนธรรมตามความหมายนี้ จึงหมายถึงผู้มีลักษณะที่แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้เจริญ เป็นผู้มีวินัย เช่น แต่งกายเรียบร้อย ประพฤติตนถูกต้องตามกาลเทศะ มีมารยาทงดงาม เป็นต้น คนที่ไม่ประพฤติตนตามข่ายนี้ จึงจัดได้ว่า เป็นคนไม่มีวัฒนธรรม ตามนัยแห่งความหมายดังกล่าวนี้

ในทางสังคมวิทยา " วัฒนธรรม " เป็นศัพท์ทางวิชาการ หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต กระสวนแห่งพฤติกรรม และบรรดาผลงานทั้งหมดที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น ตลอดจนแนวความคิด ความเชื่อ และความรู้^๒

พระยาอนุমানราชธน อธิบายไว้ว่า

วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง หรือผลิตสร้างขึ้น เพื่อความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตของมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้ เหาอย่างกันได้ เลียนกันได้ วัฒนธรรม คือสิ่งอันเป็นผลผลิตของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบทอดเป็นประเพณีกันมา วัฒนธรรม คือ การคิดเห็น ความรู้สึก ความประพฤติ และ กิริยาอาการ หรือ การกระทำใดๆของ มนุษย์เป็นส่วนรวม คงรูปเป็นพิมพ์เดียวกัน และสำแดงออกมาให้เป็นภาษา ศิลป ความเชื่อ

^๑รัตนา สถิตานนท์ วิเคราะห์สุภาษิตพระร่วงในแง่วัฒนธรรม หน้า ๑๓

^๒อานนท์ อากาศิรมย์ สังคม วัฒนธรรม และประเพณี หน้า ๙๙

ระเบียบประเพณี เป็นต้น วัฒนธรรม คือ มรดกแห่งสังคมซึ่งสังคมรับ
และรักษาไว้ให้เจริญงอกงาม^๑

จากคำอธิบายข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า " วัฒนธรรม " ในความหมาย
ทางสังคมวิทยา จะมีความหมายกว้างขวางมาก จนอาจกล่าวได้ว่า อะไรก็ตาม
ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับมนุษย์แล้ว ย่อมถือเป็นวัฒนธรรมได้ทั้งสิ้น

ลักษณะของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมมีลักษณะดังนี้ คือ

๑. เป็นแนวทางแห่งพฤติกรรมอันเกิดจากการเรียนรู้ วัฒนธรรมเป็นแนว
ทางแห่งพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ ไม่ใช่เกิดจากการถ่ายทอดโดยทางชีวภาพ
หรือทางกรรมพันธุ์ การกระทำของคนในสังคม เช่น การทำนา การจับปลา
การสร้างที่อยู่อาศัย ฯลฯ คนในสังคมเดียวกันย่อมทำเหมือนกัน เพราะคนรุ่นเก่า
ถ่ายทอดความรู้เหล่านี้ให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ต่อกันมา ดังนั้น การเรียนรู้จึงเป็น
ลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรม

๒. เป็นมรดกแห่งสังคม วัฒนธรรมเป็นผลแห่งการถ่ายทอดและการ
เรียนรู้ดังได้กล่าวมาแล้ว วัฒนธรรมจึงมีลักษณะเป็นมรดกแห่งสังคม คือ เป็นสิ่ง
ที่คนรุ่นก่อนสร้างสรรค์ สังคม และถ่ายทอดต่อกันมาจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่น
หนึ่ง ดำเนินต่อกันมามีชาติสาย

๓. เป็นวิถีชีวิตหรือแบบการดำเนินชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะ กลุ่มชนแต่ละ
กลุ่มย่อมมีวิถีชีวิตที่แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมที่ตนอาศัยอยู่ เป็นเหตุให้ชน
แต่ละกลุ่มมีวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะของตนเอง เช่น วัฒนธรรมไทยย่อมต่าง
จากวัฒนธรรมญี่ปุ่น ต่างจากวัฒนธรรมจีน และต่างจากวัฒนธรรมตะวันตก เป็นต้น

^๑ เสฐียรโกเศศ (นามแฝง) วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทย หน้า ๙๓

ด้วยเหตุนี้ การสังเกตความแตกต่างของกลุ่มชน นอกจากสังเกตจากรูปร่างหน้าตาแล้ว เรายังสังเกตจากวัฒนธรรมได้ด้วย

๔. เป็นสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ มนุษย์เป็นสัตว์ฉลาด รู้จักปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของตนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมอยู่เสมอ วัฒนธรรมที่คนรุ่นหลังรับสืบทอดเป็นมรดกมาจากคนรุ่นก่อน ส่วนหนึ่งจึงได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปให้เหมาะสมและทันกับสภาพแวดล้อมของชีวิตที่เปลี่ยนแปลงใหม่อยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงจึงเป็นลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่งของวัฒนธรรม

ลักษณะต่างๆของวัฒนธรรมที่กล่าวมานี้ เป็นลักษณะสำคัญที่มีอยู่ในทุกๆวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็วัฒนธรรมของชาวป่า ชาวเขา หรือวัฒนธรรมของคนเมืองหลวง เมืองใหญ่ แต่ละวัฒนธรรมต้องประกอบด้วยลักษณะโดยส่วนรวมเช่นเดียวกันนี้

ประเภทของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมอาจแบ่งได้ ๔ ประเภท คือ

๑. คติธรรม คือ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับจิตใจและศีลธรรม ซึ่งใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในสังคม เช่น ความกตัญญู ความซื่อสัตย์ ความโอบอ้อมอารี เป็นต้น

๒. เนติธรรม คือ วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ให้คนในสังคมหนึ่งอยู่ร่วมกันได้ด้วยความสงบสุข รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆที่มีความสำคัญเสมอด้วยกฎหมาย เช่น การแต่งงานระหว่างพี่น้องร่วมสายโลหิต แม้จะไม่มีกฎหมายห้ามไว้ แต่ถ้าเกิดใครทำเข้าก็เป็นสิ่งที่สังคมรังเกียจ

๓. วัตถุธรรม คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ มุ่งประโยชน์การใช้สอยทางกายเพื่อความกินดีอยู่ดี เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น

๔. สหธรรม คือ วัฒนธรรมทางสังคม เป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตนตามมารยาทในสังคม แบบพิธีการโต้ตอบในสังคม เช่น การ

จับมือทักทาย การไหว้ การคำนับ มารยาทในการรับประทานอาหาร การติดต่อกันในสังคม เป็นต้น

วัฒนธรรมทั้ง ๔ ประเภท ดังกล่าวมาข้างต้นนี้ อาจสรุปรวมเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ ๒ ประเภท ดังนี้ คือ^๑

๑. วัฒนธรรมทางวัตถุ ได้แก่ แบบหรือวิธีประดิษฐ์โดยมีวัตถุเป็นหลัก มุ่งประโยชน์ในทางใช้สอยทางกายเป็นสำคัญ เช่น แบบแผนของการประกอบอาหาร การแต่งกาย เครื่องมือเครื่องใช้ อาคารบ้านเรือน ยานพาหนะ ฯลฯ

๒. วัฒนธรรมทางจิตใจ ได้แก่ แบบอย่างการปฏิบัติหรือแนวทางแห่งความคิด ความเชื่อ ความเห็น อุดมการณ์ คีลธรรม จรรยา ขนบธรรมเนียม ประเพณี ปรัชญา กฎหมาย ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดต่างๆ

วัฒนธรรมทั้ง ๒ ประเภทดังกล่าวนี้ เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตมนุษย์อย่างแนบแน่น สังคมใดจะมีความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุข สังคมนั้นจะต้องมีความเจริญทั้งวัฒนธรรมด้านวัตถุและวัฒนธรรมด้านจิตใจควบคู่กันไป สังคมใดมีความเจริญในทางวัตถุ แต่ไม่มีความเจริญทางด้านจิตใจ สังคมนั้นก็เสื่อม ถ้าหากเจริญในทางจิตใจ แต่วัตถุไม่เจริญตาม สังคมนั้นก็กลายเป็นชีวิตแบบนักบวชซึ่งจะต้องตัดขาดออกไปจากโลก^๒

วัฒนธรรมไทย

วัฒนธรรมไทยเป็นมรดกทางสังคมที่บรรพบุรุษไทยได้สร้างสมไว้ และถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนถึงคนไทยรุ่นปัจจุบัน วัฒนธรรมที่สำคัญของไทยและถือเป็นวัฒนธรรมประจำชาติไทย มีดังนี้

๑. ภาษา คนไทยมีภาษาและตัวอักษรไทย ซึ่งพ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงประดิษฐ์ขึ้นเมื่อปี พ. ศ. ๑๘๒๖ ภาษาไทยจึงเป็นมรดกตกทอดมาจนถึงทุกวันนี้ ทำให้คนไทยมีภาษาไทยเป็นภาษาประจำชาติสื่อความหมายกันได้ทั่ว

^๑ พระยาอนุমানราชธน เชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรม หน้า ๓๑

^๒ ทิพย์สุดา นัยทรัพย์ ภาษากับวัฒนธรรม หน้า ๗

ทำให้คนไทยมีภาษาไทยเป็นภาษาประจำชาติสื่อความหมายกันได้ทั่วประเทศ บอกให้รู้ว่าคนไทยทั่วประเทศเป็นคนชาติเดียวกัน ภาษาไทยจึงเป็นเอกลักษณ์ของชาติที่แสดงถึงความเป็นไทยที่คนไทยควรภาคภูมิใจ

นอกจากจะมีภาษาและตัวอักษรใช้เป็นของตนเองดังกล่าวแล้ว คนไทยยังมีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาที่เป็นแบบแผนอันดีงาม แสดงถึงอดีตอันรุ่งเรืองมานานหลายร้อยปี ถ้าเราลองพิจารณาการใช้ถ้อยคำภาษาในสถานการณ์ต่างๆ จะพบว่า ไทยเรามีวิธีเรียบเรียงถ้อยคำอย่างมีจังหวะจะโคน มีความไพเราะของเสียง และมีความหมายลึกซึ้งกินใจ ดังจะเห็นได้จากถ้อยคำสำนวน และภาษิตต่างๆ ที่คนไทยพูดกันอย่างติดปาก เช่น ชิงกีรีรา ช่างก็แรง กินอยู่กับปากอยากอยู่กับท้อง คับที่อยู่ได้ คับใจอยู่ยาก เข้าตามตรอก ออกตามประตู ฯลฯ ถ้อยคำเหล่านี้ล้วนเป็นภาษาที่งดงามซึ่งคนไทยรุ่นปัจจุบันได้รับถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษทั้งสิ้น

นอกจากนี้ ภาษาไทยเรายังมีระเบียบในการใช้ถ้อยคำให้เหมาะสมกับฐานะของบุคคล นับตั้งแต่เครือญาติในครอบครัวไปจนถึงบุคคลในสังคมระดับชาติ คำพูดที่ผู้น้อยพูดกับผู้ใหญ่จะแสดงคารวะ มีหางเสียงอ่อนโยน มีคำเรียกขานที่น่าฟัง เช่น แม่จ๋า พ่อขา อาครับ เมื่อผู้ใหญ่พูดกับผู้น้อย แม้ถ้อยคำจะเปลี่ยนไปโดยใช้คำเป็นเชิงแสดงอำนาจอยู่บ้าง แต่ก็เจือไว้ด้วยความเมตตาปรานี เช่น ไ้หนุ อีหนุ ฯลฯ สำหรับบุคคลที่เราเกิดทุนในฐานะประมุขของชาติคือ พระมหากษัตริย์ เราก็มีถ้อยคำอยู่ชุดหนึ่งที่จัดไว้ใช้กับพระองค์ท่านและพระราชวงศ์ เรียกว่า ราชาศัพท์ คำนี้มีความหมายรวมไปถึงถ้อยคำที่ใช้กับพระสงฆ์ ข้าราชการ และสุภาพชนด้วย จริงอยู่แม้จะดูเป็นการแบ่งชั้นวรรณะอยู่บ้าง แต่ก็ยังเป็นชั้นวรรณะที่อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างราบรื่นด้วยการมีคารวธรรมและสามัคคีธรรม^๑

ในการใช้ถ้อยคำให้เหมาะสมกับฐานะของบุคคลนั้น ภาษาไทยยังมีวิธีใช้ถ้อยคำและข้อความที่แปรเปลี่ยนไปให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้วย ตัวอย่างเช่น ถ้าจะพูดว่า "บอกให้รู้" และให้ผู้พูดกับผู้ฟังพูดในสถานการณ์ที่ต่างกัน ก็จะได้วิธีพูดต่างกัน เช่น

^๑ ฐะปะนีย์ นาครทรรพ "วัฒนธรรมในการใช้ภาษา" ใน บทความทางวัฒนธรรม หน้า ๙

แม่พูดกับลูกสาว " แม่จะเล่าให้ลูกฟัง "
 ข้าราชการผู้น้อยพูดกับผู้บังคับบัญชา " กระผมจะมากกราบเรียนให้ท่าน
 ทราบ "

พระสงฆ์พูดกับชาวบ้าน " อาตมาจะชี้แจงให้โยมฟัง "

ผู้แทนราษฎรพูดกับประชาชน " ข้าพเจ้าขอแจ้งให้พี่น้องทั้งหลายทราบ "

นักเลงโตพูดกับลูกน้อง " ข้าจะบอกให้เอ็งรู้ไว้ "

เราจะเห็นได้ว่า การใช้สรรพนามระหว่างผู้พูดกับผู้ฟังเปลี่ยนไปเป็นแบบ
 เฉพาะกรณี ไม่ได้ใช้คำ I และ You เพียงคู่เดียวอย่างในภาษาอังกฤษ นอก
 จากนี้ กริยา " บอก " ก็ยังเปลี่ยนไปเป็นคำอื่น ๆ ตามความเหมาะสม

อนึ่ง ในการใช้ถ้อยคำสำหรับโอกาสต่าง ๆ เช่น ทักทายปราศรัย ขอบใจ
 ขอโทษ ขอร้อง ออกคำสั่ง อวยพร ในภาษาไทยก็มีถ้อยคำที่จัดไว้เป็นแบบเฉพาะ
 ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้ให้เหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคล ตัวอย่างเช่น

คำทักทายปราศรัย เราใช้ว่า สวัสดี เป็นไงไม่ได้พบกันเสียนาน ไปไหนมา

คำขอบใจ ก็มี ขอบใจ ขอบใจมาก ขอบคุณ ขอบพระคุณ เป็นพระ

เดชพระคุณมาก เป็นพระมหากษัตริย์คุณหาที่สุดมิได้

คำขอโทษ เราก็มักมี ขอโทษ ขอประทานโทษ ขออภัย ขอประทานอภัย

คำขอร้อง เราใช้ว่า ช่วยด้วย ช่วยหน่อยเถอะ ขอช่วยทำให้หน่อย

กรุณาช่วย ขอได้โปรดกรุณาช่วย

คำสั่ง เราใช้ว่า จง นำหน้ากริยา หรือกล่าวคำกริยาลอยๆ หรือสั่ง
 ห้ามว่า อย่า ... โปรดอย่า ขออย่าได้ นำหน้าคำกริยาที่ต้องการจะกล่าว

คำอวยพร เราอาจขึ้นต้นโดยกล่าวถึงโอกาสที่จะอวยพร แล้วต่อด้วย
 คำอวยพรตามที่นิยมกัน และในกรณีที่ผู้น้อยจะอวยพรให้ผู้ใหญ่ เราก็นิยมอ้าง
 หรืออัญเชิญสิ่งที่เราเคารพ มาอวยพรแทนตัวเรา

คำพูดเหล่านี้ เราใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวันเป็นเรื่องธรรมดาแสดงถึง
 วัฒนธรรมในการใช้ภาษาอยู่ในตัว^๑

๒. ศาสนา ศาสนาเป็นเครื่องช่วยกลมเกลียวจิตใจของคนให้เป็นคนดี ไม่ประพฤติชั่ว ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติ มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความรักสามัคคีกัน โดยเฉพาะทำให้คนไทยมีน้ำใจ เมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อนุเคราะห์ซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือสังคมไทยผูกพันกันอย่างแน่นอน

ประเทศไทยให้เสรีภาพแก่ประชาชนในการนับถือศาสนา ศาสนาที่มีอยู่ในประเทศไทยจึงมีหลายศาสนา แต่ศาสนาที่คนไทยนับถือกันมาก และถือเป็นศาสนาประจำชาติไทย ก็คือ พุทธศาสนา คนไทยจึงมีประเพณีอันเนื่องมาจากพุทธศาสนาอยู่เป็นจำนวนมาก อาทิ ประเพณีทำบุญในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา ประเพณีทอดผ้าป่าทอดกฐิน เป็นต้น

๓ พระมหากษัตริย์ ประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของชาติมาเป็นเวลาช้านาน องค์พระมหากษัตริย์ของไทยทรงเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของประชาชน เพราะพระองค์ทรงปกครองบ้านเมืองด้วยทศพิธราชธรรม พระราชกรณียกิจในด้านต่าง ๆ ของพระองค์ที่มีต่อปวงชนชาวไทย ล้วนมีคุณค่ามหาศาล เอื้ออำนวยประโยชน์ในทางความสุขความเจริญ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของปวงชนชาวไทยและชื่อเสียงของประเทศชาติทั้งสิ้น ประชาชนชาวไทยจึงมีความจงรักภักดีต่อพระองค์ และแสดงออกซึ่งกตเวทิตุณด้วยการตกแต่งพระที่ปทิวธงและถวายพระพรชัยให้ทรงพระเจริญยิ่งยืนนานในโอกาสที่เป็นวันสำคัญต่าง ๆ ทางพระมหากษัตริย์อยู่เป็นประจำ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันฉัตรมงคล เป็นต้น

๔. ประเพณีไทย ประเพณีเป็นระเบียบแบบแผนที่ประพฤติสืบต่อกันมาในสังคม ซึ่งมีอยู่ ๓ ชนิดคือ

๔.๑ จารีตประเพณี คือ ประเพณีที่คนในสังคมใช้เป็นแนวทางประดุจข้อบังคับทางจรรยาหรือศีลธรรมทางสังคม หากมีผู้ละเมิด หรือดเว้นไม่กระทำตามที่กำหนดไว้ ถือว่าผิดหรือชั่ว เช่น การจับมือถือแขนด้วยการละลาบละล้งลวงเกินหญิงซึ่งไม่ใช่ภรรยาของตน การคบชู้สาว ถือว่าเป็นการกระทำผิดจารีตประเพณีไทย

๔.๒ ขนบประเพณี คือ ประเพณีที่สังคมกำหนดขึ้นเป็นระเบียบแบบแผนและได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด ประเพณีแต่งงาน ประเพณีเกี่ยวกับการตาย การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ฯลฯ และประเพณีเนื่องด้วยเทศกาลต่างๆ เช่น เทศกาลตรุษ สารท สงกรานต์ ลอยกระทง เป็นต้น

๔.๓ ธรรมเนียมประเพณี คือ ประเพณีที่คนในสังคมใช้เป็นแนวทางต่างๆไปในการประพฤติปฏิบัติต่อกัน หากใครไม่ประพฤติก็ไม่ถือว่าผิด จะถือเพียงว่าเป็นผู้เสียมารยาท ไม่สุภาพ หรือไม่มีคุณสมบัติของผู้ดีเท่านั้น^๑

คนไทยมีธรรมเนียมประเพณีที่แสดงความเป็นไทยอยู่หลายอย่าง เช่นการก้มศีรษะเมื่อเดินผ่านผู้ใหญ่ การยกมือไหว้ทักทายเมื่อพบปะกัน การแสดงกิริยาเคารพผู้ใหญ่ทั้งในเวลาไปและเวลากลับ การถอดรองเท้าก่อนเข้าโบสถ์ การเอ่ยวาจาขอโทษก่อนล่วงล้ำสิทธิของผู้อื่น เป็นต้น ธรรมเนียมประเพณีเหล่านี้ ทำให้คนไทยเป็นคนที่มิกิริยามารยาทงดงาม สุภาพ อ่อนน้อม ละมุนละไม เป็นที่ชื่นชมของผู้พบเห็น คนไทยจึงควรรักษาธรรมเนียมประเพณีเหล่านี้ไว้ให้ยั่งยืนสืบต่อไป

๕. ศิลปกรรม ศิลปกรรมเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความรู้สึกของชนในชาติ ศิลปกรรมของชาติใด ย่อมแสดงออกซึ่งวัฒนธรรมของชาตินั้น

ศิลปกรรมไทย ซึ่งสงเคราะห์เข้าตามหลักวิจิตรศิลป์อันเป็นศิลปะที่เกี่ยวกับ ความประณีตงดงาม แบ่งออกได้ดังนี้ คือ

๕.๑ สถาปัตยกรรม ได้แก่ ศิลปะที่เกี่ยวกับการก่อสร้าง ศิลปกรรมไทยแขนงนี้ เช่น ปราสาท โบสถ์ สถูปเจดีย์ พระปรางค์ บ้านไทย เป็นต้น สถาปัตยกรรมไทยเหล่านี้มีลักษณะอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว มีความสง่างามและวิจิตรบรรจง เป็นที่ประทับใจแก่ผู้พบเห็น

^๑ประจักษ์ ประภาพิตยากร และคนอื่นๆ หนังสือเรียนภาษาไทย รายวิชา ท ๐๕๑ ภาษากับวัฒนธรรม พิมพ์ครั้งที่ ๓ หน้า ๕๖

๕.๒ จิตรกรรม ได้แก่ ศิลปะที่เกี่ยวกับการวาด การระบายสี จิตรกรรมไทยมีอยู่มากมาย ที่มีชื่อเสียงมาก คือ จิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งมักจะปรากฏอยู่ตามโบสถ์วิหารต่างๆ เรื่องราวที่นำมาเขียนส่วนมากเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนาเพื่อน้อมนำใจให้ผู้ชมที่มีความเลื่อมใสอยู่แล้ว เมื่อได้ชมภาพเหล่านี้ ก็ยิ่งจะซาบซึ้งในรสพระธรรมคำสั่งสอนยิ่งขึ้น

๕.๓ ประติมากรรม ได้แก่ ศิลปะเกี่ยวกับการปั้นและการแกะสลัก ประติมากรรมไทยที่สำคัญ ได้แก่ พระพุทธรูปปางต่างๆซึ่งสร้างขึ้นมาในหลายยุคหลายสมัย แต่ที่มีความงามเป็นเลิศ เห็นจะได้แก่ พระพุทธรูปปางลีลา สมัยสุโขทัย

๕.๔ นาฏศิลป์ หรือศิลปะเกี่ยวกับการฟ้อนรำ ได้แก่ ระบำ ละคร การฟ้อน การรำ นาฏศิลป์ไทยมีลักษณะเฉพาะตัวที่เด่นชัดคือ ท่ารำอันอ่อนช้อยงดงาม และแสดงอารมณ์ตามลักษณะของคนไทย ท่ารำและลีลาต่างๆจะเลียนแบบมาจากธรรมชาติ แสดงเอกลักษณ์ความเป็นไทยอยู่ในตัวเองอย่างแจ่มชัด แม้ว่าจะได้แบบอย่างบางประการมาจากนาฏศิลป์อินเดีย แต่เราก็ได้ดัดแปลงให้เข้ากับรสนิยมของคนไทย จึงกลายเป็นศิลปะประจำชาติที่ไม่ซ้ำหรือเหมือนของชนชาติอื่น นับได้ว่าเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมของชาติที่น่าสนใจอย่างยิ่ง

๕.๕ ดนตรีไทย ดนตรีไทยเป็นดนตรีที่มีความประณีต ไพเราะ เยือกเย็น ดนตรีไทยนอกจากจะบรรเลงเพื่อฟังเล่น และบรรเลงคู่กับการขับร้อง การฟ้อนรำแล้ว ยังใช้บรรเลงในงานพิธีต่างๆอีกด้วย เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานเทศน์มหาชาติ เป็นต้น

ในด้านเครื่องดนตรี ไทยมีเครื่องดนตรีครบทั้งเครื่องดีด สี ดี เป่า และสามารถนำเครื่องดนตรีเหล่านี้มาเล่นรวมกันเป็นวง เช่น วงปี่พาทย์ วงเครื่องสาย วงมโหรี ใช้บรรเลงในงานพิธีต่างๆได้

๕.๖ วรรณคดี วรรณคดีเป็นศิลปะเกี่ยวกับการแต่งหนังสือ วรรณคดีไทยมีอยู่มากมาย ทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง ทั้งที่ให้ความรู้และให้ความรู้และความบันเทิง วรรณคดีเหล่านี้กวีได้ถ่ายทอดเรื่องราวอันเกี่ยวข้อกับมนุษย์ตามความรู้สึกนึกคิดของกวีให้อ่านร่วมรับทราบด้วยภาษาที่งดงาม ไพเราะ

สละสลวย แฝงด้วยความหมายที่ลึกซึ้งคมคาย สะท้อนให้เห็นลักษณะของคนไทยที่มีความละเอียดอ่อนและประณีต วรรณคดีไทยจึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่งที่คนไทยมีความภาคภูมิใจ

ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับวัฒนธรรม

ภาษากับวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น และต้องอาศัยซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา ภาษากับวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ดังจะชี้ให้เห็นรายละเอียดดังนี้

๑. ภาษาเป็นวัฒนธรรม ภาษาเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น มีการเรียนรู้ ถ่ายทอด และเจริญงอกงาม ภาษาจึงมีลักษณะเช่นเดียวกับวัฒนธรรม และจัดเป็นวัฒนธรรมสาขาหนึ่ง คือวัฒนธรรมทางภาษา^๑

๒. ภาษาเป็นเครื่องมือที่ใช้บันทึกและถ่ายทอดวัฒนธรรม การที่เราได้เรียนรู้และเข้าใจสภาพวัฒนธรรมของสังคมไทยในสมัยก่อนได้มากมายเช่นทุกวันนี้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเราได้อ่านจากภาษาที่บันทึกไว้บนวัสดุต่างๆ เช่น หลักศิลาจารึก ใบลาน สมุดข่อย และกระดาษ หากเราไม่มีภาษาเป็นเครื่องช่วยบันทึกวัฒนธรรมต่างๆไว้ เรื่องราวของไทยแต่เก่าก่อน เช่น เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณ ตำรับยาพื้นบ้าน ฯลฯ เหล่านี้ คงไม่มีโอกาสถ่ายทอดสืบต่อมาถึงคนรุ่นปัจจุบันได้

อนึ่ง วัฒนธรรมบางอย่างแม้มิได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่อาศัย การจดจำและบอกเล่าสืบต่อกันมาด้วยปาก เช่น นิทานชาวบ้าน เพลงพื้นเมืองเพลงกล่อมเด็ก ฯลฯ วัฒนธรรมเหล่านี้ ก็ต้องอาศัยภาษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด ด้วยเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า ภาษาเป็นหัวใจของวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่ช่วยจรรโลงวัฒนธรรมของชาติให้คงไว้ ถ้าไม่มีภาษาเราคงไม่รู้จักและไม่เข้าใจอดีตไม่สามารถทำให้คนรุ่นหลังรู้จักคนในปัจจุบัน และไม่สามารถทำให้อดีตปัจจุบันและอนาคตเชื่อมต่อกันได้

^๑พระยาอนุมานราชธน วัฒนธรรม หน้า ๔๕ - ๕๓

๓. ภาษาเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางด้านวัฒนธรรมของ - แต่ละสังคมตามลำดับ เช่น ในสมัยที่มนุษย์ยังไม่เจริญพอ ก็รู้จักใช้แต่เพียง อักษรภาพ ต่อมาเมื่อมนุษย์เจริญขึ้น มีวัฒนธรรมประณีตขึ้น ก็ดัดแปลงอักษร ภาพมาเป็นอักษรเครื่องหมาย และในขั้นสุดท้าย มนุษย์ก็รู้จักดัดแปลงอักษร เครื่องหมายมาเป็นอักษรล้วน ๆ ขึ้นใช้ โดยนำเอาสระ พยัญชนะ และวรรณยุกต์ มาประสมกัน ได้เป็นคำที่มีความหมายใช้แทนเสียงเพื่อสื่อสารกัน หรือในด้าน วัฒนธรรมทางวัตถุของไทย สมัยก่อนเราใช้เปลือกหอยเบี้ยเป็นวัตถุกลางในการ ซื้อขายสินค้า เราก็มักมีคำว่า " เบี้ย " ใช้เรียกแทนวัตถุนั้น ต่อมาเรามีความเจริญ ขึ้น รู้จักนำโลหะมาผลิตเป็นวัตถุกลางในการซื้อขาย เราก็มักมีคำว่า " เหรียญ " ใช้ ต่อมาเมื่อเรานำเอากระดาษมาพิมพ์เป็นวัตถุกลางสำหรับซื้อขาย ก็มักมีคำว่า " ธนบัตร " ปัจจุบันเรามีคำว่า " บัตรเครดิต " เพิ่มขึ้นอีกคำหนึ่งใช้เรียกวัตถุกลาง ที่ใช้แทนเงินสดเมื่อซื้อขายสินค้า ถ้อยคำภาษาเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการด้าน วัฒนธรรมในการใช้วัตถุกลางสำหรับซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากัน โดยนัยที่กล่าว มานี้ย่อมแสดงให้เห็นว่า ภาษาเป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางด้าน วัฒนธรรมของสังคมมนุษย์

๔. ภาษาเป็นเครื่องชี้ระดับวัฒนธรรมของบุคคลในสังคม บุคคลในสังคม ย่อมมีความสัมพันธ์และสถานภาพแตกต่างกันไป เช่น เป็นเพื่อน เป็นญาติ เป็น ผู้บังคับบัญชา เป็นผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นต้น การใช้ภาษาระหว่างบุคคลที่มีความสัมพันธ์และสถานภาพต่างกันเช่นนี้ ก็ย่อมจะต่างกันออกไปด้วย เช่น เราใช้ " กู " " เอ็ง " " มึง " กับบุคคลที่สนิทสนมและมีสถานภาพเสมอกันหรือต่ำกว่า แต่เราจะไม่ใช้กับบุคคลที่เพียงรู้จักและมีสถานภาพสูงกว่า เราใช้ " กิน " " ทาน " " รับประทาน " กับบุคคลสามัญทั่วไป แต่เราใช้คำว่า " ฉันทัน " กับพระภิกษุ และคำราชาศัพท์ว่า " เสวย " กับพระมหากษัตริย์ดังนี้ เป็นต้น นอกจากบุคคล จะมีความสัมพันธ์และสถานภาพแตกต่างกันไปดังกล่าวแล้ว บุคคลยังมีความ แตกต่างกันในเรื่องเพศ วัย อาชีพ ถิ่นที่อยู่ ฐานะ และการศึกษาอบรม องค์ประกอบเหล่านี้ ทำให้บุคคลมีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาที่แตกต่างกัน เกิด เป็นอนุภาษา (sub language) กลุ่มต่างๆขึ้นในสังคม เช่น ภาษาของนักวิชาการ

ภาษาของกลุ่มพ่อค้าแม่ค้า ภาษาวัยรุ่น ภาษาที่แบ่งกลุ่มย่อยตามท้องถิ่น เป็นต้น อนุภาษาที่กลุ่มบุคคลต่างๆเหล่านี้ใช้ย่อมชี้ให้เห็นระดับวัฒนธรรมของกลุ่มบุคคลผู้นั้น โดยนัยที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จึงเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า ภาษาเป็นเครื่องชี้ระดับวัฒนธรรมของบุคคลในสังคม

๕. ภาษาเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมของคนในสังคม วัฒนธรรมของคนในสังคม อันได้แก่ วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ความเชื่อ ทักษะคติ ความคิด ค่านิยม สภาพสังคม ฯลฯ เหล่านี้ เราสามารถศึกษาและเข้าใจได้จากสำนวนภาษาที่ใช้ เช่น สำนวนพูดที่คนไทยชอบพูดกันเมื่อมีปัญหาว่า " ช่างเถอะไม่เป็นไร " " คิดว่าเป็นกรรมของเรา " " กรรมจริง ๆ " " ขออภัยมากกวานี้ " ลักษณะการพูดเช่นนี้สะท้อนให้เห็นความคิด ความเชื่อ และค่านิยมของคนไทยได้ดีว่าเป็นอย่างไร หรือการที่คนไทย นิยมใช้สรรพนามแทนบุคคลที่พูดด้วย และเป็นบุคคลที่อาวุโสกว่าว่า " พี่ " " ลุง " " ป้า " " น้า " " อา " ซึ่งเป็นคำที่ใช้เรียกกวศาคนญาติ นั้นแสดงให้เห็นค่านิยมอย่างไร หากเราพิจารณาเหตุอันเนื่องมาซึ่งคำภาษาเหล่านี้ก็จะทราบถึงวิถีชีวิตของคนในสังคมได้อย่างดี

ด้วยเหตุที่ภาษากับวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นดังได้กล่าวมาแล้ว จึงมีผู้กล่าวว่า " หากเราต้องการที่จะเข้าใจวัฒนธรรมของผู้ใช้ภาษาใด ก็อาจใช้ภาษานั้นเป็นข้อมูลเพื่อสืบค้นได้ และในทางตรงกันข้ามหากเราไม่เข้าใจความหมายของคำในภาษาใดอย่างชัดเจน ก็อาจศึกษาวัฒนธรรมของผู้ใช้ภาษานั้น เพื่อหาความรู้ว่าทำไมเขาจึงพูดหรือใช้คำนั้นได้เช่นเดียวกัน " ^๑

การใช้ภาษาเพื่อเสริมสร้างและสืบทอดวัฒนธรรม

ภาษาไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของคนไทยที่บรรพบุรุษอุตสาหกรรม - สร้างสรรค์ พัฒนา และจัดระบบระเบียบต่างๆไว้เป็นอย่างดี ทั้งภาษาเขียนและ

^๑ดวงมน จิตรจำนงค์ และอาภาพรรณ วรณโชติ ลักษณะสำคัญของภาษาไทย หน้า ๖

ภาษาพูด มีการสร้างคำชนิดต่างๆ เช่น คำนาม คำกริยา คำวิเศษณ์ คำบุรพบท คำสันธาน และอื่นๆ มีหลักไวยากรณ์ในการใช้คำสร้างประโยค และการจัดลำดับข้อความเป็นบท เป็นตอน เป็นเรื่อง มีรูปแบบการเขียนการอ่านหลายหลาก เช่น ร้อยแก้ว และร้อยกรอง แต่ละรูปแบบยังจำแนกออกไปอีกมาก เช่น เรื่องสั้น นวนิยาย สารคดี บทความ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย ลิลิต และอื่นๆ ทั้งยังสามารถนำไปใช้ในการแสดงวัฒนธรรมของไทย เช่น โขน ละคร เสภา เป็นต้น ยิ่งกว่านั้นยังมีตัวอักษรของไทยเราเองที่ใช้เขียนถ่ายทอดเสียงของภาษาเป็นตัวหนังสือที่เก็บรักษาได้ยืนนาน ไม่จบหรือสิ้นไปตามเสียงพูด คนไทยจึงมีภาษาไทยใช้สื่อสารได้อย่างสะดวกและกว้างขวาง นับเป็น สิ่งที่คนไทยควรภาคภูมิใจ และถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องช่วยกันรักษาและทะนุบำรุงให้ ยั่งยืน งดงาม ตลอดไปชั่วลูกชั่วหลาน

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ภาษาไทยที่เราใช้มาช้านานได้รับการพัฒนามาโดยตลอด เพราะภาษาเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง จึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาเช่นเดียวกับวัฒนธรรมด้านอื่นๆ เมื่อวิชาความรู้หรือศาสตร์ต่างๆขยายตัวออกไปกว้างขวางขึ้น ภาษาที่ใช้ถ่ายทอดจึงต้องขยายตัวกว้างขวางตามไปด้วย แต่ถึงอย่างไรก็ดี การขยายตัวหรือการเปลี่ยนแปลงของภาษานั้น ควรเป็นไปในทางสร้างสรรค์ ไม่ใช่ทำลาย ในภาษาไทยเมื่อมีการรับถ่ายทอดวิทยาการจากตะวันตก ก็มีการคิดค้นบัญญัติศัพท์ขึ้นใช้แทนคำในภาษาต่างประเทศ เช่น experience ใช้คำไทยว่า ประสบการณ์ culture ใช้คำไทยว่า วัฒนธรรม อันเป็นการดัดแปลงคำภาษาอื่นมาเป็นภาษาไทย เพื่อให้มีคำใช้เพียงพอแก่ความต้องการ ถือว่าเป็นการพัฒนาภาษาโดยมีระบบและระเบียบ แต่ทุกวันนี้เป็นที่ยอมรับกันว่า มีทั้งการพูดและการเขียนภาษาไทยคลาดเคลื่อน และผิดเพี้ยนไปอย่างน่าเป็นห่วง และเกิดขึ้นในหลายที่หลายแห่ง ที่สำคัญๆ เช่น ในสถาบันการศึกษา ในวงการโทรทัศน์และวิทยุ และแม้แต่ในส่วนราชการระดับสูง การใช้ภาษาไทยผิดเพี้ยนไปดังกล่าวนี้ เป็นเหตุให้ภาษาไทยอันไพเราะสละสลวย ต้องมีอันวิบัติไป^๑ เหตุที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะคนไทยมองไม่เห็นคุณค่าของภาษาไทย ไม่รัก

^๑ พลพรีดี (นามแฝง) "ห้องสมุดสกุลไทย" ใน สกุลไทย ๔๐ (๒๐๖๐): ๙๕, เมษายน ๒๕๓๗ (อ้างอิงมาจาก "ภาษาไทยภาษาแม่" ปาฐกถาพิเศษของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย)

ไม่เอาใจใส่ กวดขันดูแลการใช้ภาษาไทยของตนเองและผู้อื่นให้ถูกต้องดังที่ ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ องคมนตรีและรัฐบุรุษ^๑ ได้วิเคราะห์สาเหตุที่ทำให้คนบางคนพูดและเขียนภาษาไทยไม่ถูกว่าน่าจะมาจากสาเหตุ ๓ ประการคือ

๑. **ไม่มีความรัก** คนเราถ้าไม่รักสิ่งใด เราก็จะไม่ให้ความสนใจ ไม่ห่วงใย ไม่รู้คุณค่า และไม่ยินดียินร้ายต่อสิ่งนั้น การพูดภาษาไทยก็เช่นเดียวกัน ถ้าไม่รักเราก็ไม่สนใจ ไม่ห่วงใย และไม่รู้ว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นการทำลายสิ่งที่มีคุณค่า ที่จริงแล้ว ภาษาของเราเป็นสิ่งที่น่ารัก น่าห่วงแหนอย่างยิ่ง มีความไพเราะ นุ่มนวล ละมุนละไม และที่ควรจะรักที่สุด เรามีอักษรของเราเองมา ๗๑๑ ปีแล้ว เป็นเอกลักษณ์ที่ควรแก่การเชิดชู แปรลกและแตกต่างไปจากบางประเทศที่ไม่มีตัวอักษร ของตนเอง

๒. **ไม่ถูกตำหนิ** ในสังคมปัจจุบัน ดูเหมือนใครจะพูดจะเขียนอย่างไร จะผิดจะถูกหรือไม่ ไม่ค่อยได้รับการเอาใจใส่หรือถูกตำหนิติเตียน ผู้พูดก็นึกว่าพูดอย่างนี้ได้ไม่เห็นเสียหายอะไร ผู้ฟังฟังแล้วแม้จะรู้ว่าผิด ก็ไม่ว่าอะไร ฟังดูก็รู้ว่าที่เขาพูดอย่างนั้น ที่จริงผู้พูดควรจะพูดอย่างนี้ แล้วก็แล้วกันไป จะพูดตัว ร. ตัว ล. ไม่ชัด ไม่กล้า หรือพูดภาษาไทยคำ อังกฤษคำ ก็ดูจะเป็นเรื่องธรรมดา ทั้งๆที่การพูดเช่นนั้นจะทำให้ความหมายแตกต่างกันออกไป หรือฟังแล้วไม่เข้าใจชัดเจนพอ ก็ไม่มีใครตำหนิ เช่น

ครูพูดกับนักเรียนว่า " ให้นักเรียนมายืนใกล้ๆ คุณ จะได้ยินคำอธิบายชัดเจนขึ้น "

^๑ปถพีรดี (นามแฝง) " ห้องสมุดสกุลไทย " ใน สกุลไทย ๔๐ (๒๐๖๐) : ๙๕, เมษายน ๒๕๓๗ (อ้างอิงมาจาก " ภาษาไทยภาษาแม่ " ปาฐกถาพิเศษของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย)

ผู้จัดรายการโทรทัศน์สถานีหนึ่ง พูดว่า " รายการนี้มี feed back มาก เป็น two ways communication ถ้าไม่ clear ก็ถามมาได้ "

ข้าราชการระดับสูงคนหนึ่งให้สัมภาษณ์ว่า " ต้องลับช่วยเหลือภาคอีสานเป็นการด่วนเพราะมีความขาดแคลนมาก "

สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นในองค์กรและในวงราชการที่สำคัญระดับสูงของประเทศ ผู้พูดก็เป็นคนมีคุณวุฒิสอง แต่ก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขและไม่ถูกตำหนิ

๓. ไม่กวัดขັນ สถาบันต่างๆที่มีความเกี่ยวเนื่องกับการพูดและการเขียนภาษาไทย ไม่ค่อยจะได้รับความสนใจและกวัดขັນในเรื่องเหล่านี้ ในสมัยก่อนโรงเรียนมีการสอนวิชาอ่านออกเสียงและคัดลายมือ วิชาเหล่านี้ช่วยให้เด็กรุ่นก่อนอ่านได้ชัดเจนและลายมือสวย สถาบันโรงเรียนจึงมีความสำคัญในเรื่องเหล่านี้สูงมาก ภาษาไทยจะดำรงอยู่ พัฒนาต่อไป หรือสลายไปก็อยู่ที่สถาบันโรงเรียน

สถาบันสื่อสารมวลชนก็เป็นอีกสถาบันหนึ่งที่มีส่วนทำให้ภาษาไทยดีขึ้นหรือเลวลง เพราะเป็นสถาบันที่แพร่ภาษาไทยไปทั่วประเทศ จึงมีอิทธิพลต่อความถูกต้องในการใช้ภาษาไทยมาก แม้แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงห่วงใยในเรื่องนี้ ดังพระราชดำรัสที่พระราชทานไว้เมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๓๕ ซึ่งจะอัญเชิญมาตอนหนึ่งดังนี้

พูดถึงความเปลี่ยนแปลงที่ได้เห็นมาตลอดหลายสิบปีมาคิดดู ในปัจจุบันนี้ก็เปลี่ยนแปลงไปมาก ฟังเขาพูดวิทยุหรือโทรทัศน์ เสียงพูดก็เปลี่ยนแปลงไปมาก ลองฟังดูเสียงพูดในข่าววิทยุ มีความแปลกใจอยู่อย่างว่า ภาษาไทยมีตัวอักษรที่ออกเสียงได้มากก็จริง แต่ถ้าเปรียบเทียบกับภาษาต่างประเทศก็มีเสียงที่ภาษาไทยพูดไม่ได้ อย่างภาษาอังกฤษ เอส เอช หรือภาษาฝรั่งเศส ซี เอช ซึ่งออกเสียง ช. แต่เดี๋ยวนี้เขาออกเสียงเหมือน เอส เอช ก็แปลกใจ อย่างพูดว่า " ฉัน " ก็เปลี่ยนเป็น " ฉาน " ฉานนี้ซึ่งภาษาไทยไม่มี " ฉานมาฉีฉี " ที่นี้ กลายเป็น " ฉีฉี " เราฟังดูก็มีมากหลายที่เปลี่ยนแปลง ...

นอกจากนี้วรรณยุกต์ก็เปลี่ยน คือเสียงจะสูงขึ้นไปเรื่อยๆ เสียงโทกลายเป็นเสียงตรี เสียงตรีกลายเป็นเสียงจัตวา เลยทำให้ฟังดูแปลกใจว่าเป็นอย่างไร จะมาจากภาษาฝรั่งก็เป็นไปไม่ได้ บางคนไม่รู้ภาษาฝรั่งก็ออกเสียง

อย่างนี้ ฉะนั้นความเปลี่ยนแปลงมีมาเรื่อย ๆ ...^๑

ปัญหาต่างๆในการใช้ภาษาไทยดังกล่าวนี้ ถ้าปล่อยไว้ ปัญหา ก็จะทวีขึ้นและขยายตัวกว้างขวางออกไป จึงเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่จะต้องสำนึกห่วงใยและร่วมมือกันอย่างแข็งขันในการแก้ไขให้หมดไปโดยเร็ว ด้วยการใช้ภาษาในการสื่อสารให้ถูกต้องทั้งในการเขียนและในการพูด เช่น

ในการเขียน

๑. ไม่ควรเขียนสะกดการันต์ผิดอักขรวิธีไทย แม้ว่าอักษรเหล่านั้นจะถ่ายทอดเสียงได้ใกล้เคียงกับเสียงพูดจริงๆ เช่น คำว่า หล่าย จริงมัย ตะกอน ปีนิง ควรใช้ให้ถูกต้องตามอักขรวิธีไทย เป็น ไหล่ จริงไหม แต่ก่อน และปีหนึ่ง ตามลำดับ

๒. ไม่ควรใช้คำภาษาต่างประเทศในคำที่สามารถใช้คำไทยแทนได้ เช่น อาจใช้ข้อความว่า " เขาชำนาญการเรื่องนี้ " แทนคำว่า " เอ็กซ์เปิร์ต " สอบ " เข้ามหาวิทยาลัย " แทนคำว่า " เอ็นท์ " " รู้สึกสนุกสนานมาก " แทนคำว่า " เอ็นจอย " เป็นต้น

๓. ไม่ควรใช้คำโดยไม่คำนึงถึงความหมายและชนิดของคำ ดังข้อความที่ว่า ความสุขที่คุณดื่มได้ สะอาดจนคุณดื่มได้ สบาย โดดเดี่ยวฝ่ายค้าน จะเห็นได้ว่า ข้อความที่ ๑ และ ๒ ใช้คำผิดความหมาย เพราะความสุขไม่ใช่ของเหลว จึงไม่สามารถจะรับรสได้ด้วยการดื่ม เช่นเดียวกับความสะอาดเป็นสิ่งที่ไม่อาจสัมผัสได้ด้วยการดม ส่วนข้อความที่ ๓ และ ๔ เป็นการใช้คำโดยไม่คำนึงถึงชนิดของคำ เพราะคำว่า " สบาย " เป็นคำวิเศษณ์ ไม่ใช่คำลักษณนาม และคำว่า " โดดเดี่ยว " ก็เป็นคำวิเศษณ์ จึงไม่ควรใช้แทนคำกริยา

^๑ พลพีรดี (นามแฝง) " ห้องสมุดสกุลไทย " ใน สกุลไทย ๔๐(๒๐๖๐) : ๑๐๙, เมษายน ๒๕๓๗ (อ้างอิงมาจาก " ภาษาไทย ภาษาแม่ " ปาฐกถาพิเศษของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย)

๔. ไม่ควรใช้ประโยคที่ผิดแบบแผนหรือผิดโครงสร้างของประโยคในภาษาไทย เช่น ข้อสอบนี้ยากส์ ผมเปล่าทำ สามตำรวจใหญ่ประชุมลับ ฯลฯ แต่ควรใช้ให้ถูกต้องตามโครงสร้างประโยคในภาษาไทย เช่น ข้อสอบนี้ยากมาก ผมไม่ได้ทำ นายตำรวจชั้นผู้ใหญ่สามนายประชุมลับ ตามลำดับ

๕. ไม่ควรตัดคำหรือย่อคำเอาตามใจชอบ เช่น " ยัน " ตัดมาจากคำว่า " ยืนยัน " " มหา ' ลัย " ตัดมาจากคำว่า " มหาวิทยาลัย " " เผย " ตัดมาจากคำว่า " เปิดเผย " " ร.ร. " ย่อมาจาก " โรงเรียน " ฯลฯ แต่เราควรใช้คำเต็ม ยกเว้นคำที่ใช้กันจนเป็นที่ยอมรับแล้ว

ฯลฯ

ในการพูด

๑. ออกเสียงให้ถูกต้องชัดเจน เช่น เสียง ร ล เสียงควบกล้า เช่น ไม่ออกเสียง รัก เป็น ลัก, เรียน เป็น เลียน, ปลา เป็น ปา, ปรับปรุง เป็น ปับปรุง, เป็นต้น

๒. ออกเสียงตามแบบไทย ไม่เลียนเสียงภาษาต่างประเทศ เช่น ไม่ออกเสียงคำว่า สวอย โดยออกเสียงตัว ส เหมือนเสียง เอส ในภาษาอังกฤษ ไม่ออกเสียงคำว่า ที่นี่ เป็น ชี่นี่ ตื่นเต้น เป็น ตื่นเติ้ลล์

๓. ออกเสียงให้ชัดถ้อยชัดคำ ไม่ออกเสียงรวบพยางค์ เช่น คำว่า วิทยาลัย [วิด-ทะ-ยา-ลัย] ไม่ออกเสียงเป็น [วิด-ทะ-ลัย] หรือ [วิด-ชะ-ลัย] ดิจัน ไม่ออกเสียงเป็น เตียน ประชาชน [ประ-ชา-ชน] ไม่ออกเสียงเป็น [ปรา-ชน] ฯลฯ

๔. ออกเสียงวรรณยุกต์ตรงตามเสียงของคำ ไม่เพี้ยนเสียงวรรณยุกต์ เช่น มาก (เสียงโท) ไม่ออกเสียงเป็น ม้าก (เสียงตรี) หรือ ได้คะ ไม่ออกเสียงเป็น ไต้คะ เป็นต้น

๕. ไม่พูดคำไทยปนภาษาต่างประเทศ เช่น " คุณอย่าวอริไปเลย เดี่ยวพอคณศึกษางานจนอินไซด์แล้ว คุณก็จะรู้สึกเอ็นจอยไปเอง "

๖. ออกเสียงให้ถูกต้องตามพจนานุกรม เช่น คำว่า สัปดาห์ [สับ - ดา] ไม่ออกเสียงเป็น [สับ-ปะ-ดา] คุณวุฒิ [คุณ-นะ-วุต-ทิ] ไม่ออกเสียงเป็น [คุณ-นะ-วุต] อาสาพหุชา [อา-สาน-หะ-บุ-ชา] ไม่ออกเสียงเป็น

[อา-ลา-ละ-หะ-บุ-ชา] เป็นต้น

ฯลฯ

นอกจากการใช้ภาษาให้ถูกต้องดังกล่าวแล้ว ผู้ใช้ภาษาควรใช้ภาษาให้สุภาพ โดยคำนึงถึงกาลเทศะและความเหมาะสมตามฐานะของบุคคลด้วย เพื่อรักษา วัฒนธรรมในการใช้ภาษาที่ดียิ่งมาให้คงอยู่ตลอดไป

นอกจากภาษาไทยมาตรฐานแล้ว ภาษาไทยถิ่น ซึ่งเป็นภาษาที่ใช้พูดกันในภูมิภาคต่าง ๆ เช่น ภาษาไทยถิ่นเหนือ ภาษาไทยถิ่นอีสาน ภาษาไทยถิ่นใต้ ภาษาไทยถิ่นเหล่านี้ ก็เป็นภาษาสำคัญที่เราพึงอนุรักษ์ไว้มิให้เพี้ยนกลายหรือหายไป เพราะภาษาถิ่นเป็นภาษาที่บ่งบอกวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและสภาพ สังคมของท้องถิ่น ทั้งยังเป็นภาษาไทยที่มีความไพเราะ งดงาม และมีความหมาย ลึกซึ้งยากที่จะหาคำหรือความหมายของคำภาษาอื่นมาอธิบายเปรียบเทียบได้ เช่น ไม่มีภาษากลางคำใดที่จะแยกความแตกต่างระหว่างคำ ต้นยางพารา กับยางนาได้ แต่ถ้าเป็นภาษาถิ่นใต้ ต้นยางพารา เขาเรียก ต้นหยาง และเป็นยางนา เขาเรียก ต้นย่าง ภาษากลางไม่มีวันที่จะขับออกมาเป็นเพลงบอก เป็นหนังตะลุง เป็นโนรา ได้ไพเราะเท่าภาษาไทยถิ่นใต้ คำว่า "ทำอะไร" จะไม่มีความไพเราะเท่ากับคำว่า "ทำไร" คำว่า "พูด" จะไม่มีความหมายลึกซึ้งเท่ากับคำว่า "แหลง" เช่นเดียวกับคำว่า "พูด" จะไม่ไพเราะเท่ากับคำว่า "เว้า" ของอีสาน หรือคำว่า "อู้" ของ ภาษาถิ่นเหนือ^๑

ปัจจุบันคนท้องถิ่นพูดภาษาถิ่นกันค่อนข้างน้อย หันไปพูดภาษากลางกันมากขึ้น เมื่อพูดภาษาท้องถิ่นก็เพียงแต่พูดสำเนียงท้องถิ่นแต่ใช้คำภาษากลาง ทำให้

^๑ บุณทริกา อีระกุล "รายงานแวดวงภาษาและวรรณกรรม" ใน สกุลไทย ๔๐ (๒๐๗๕) : ๕๘-๕๙, กรกฎาคม ๒๕๓๖ (อ้างอิงมาจาก "ภาษาถิ่นก็ ภาษาไทย" ปาฐกถาพิเศษของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย ณ โรงแรมสยามซิตี ๒๙ มิถุนายน ๒๕๓๖ ในโอกาสที่สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย ครอบรอบ ๓๖ ปี)

คำท้องถิ่นบางคำเริ่มสูญหายไป ยกตัวอย่างในภาษาไทยถิ่นใต้ ไม่มีคำว่า "พรงนี้" เมื่อจะพูดถึง "พรงนี้" คนท้องถิ่นภาคใต้บางจังหวัด จะพูดว่า "ต่อเข้า" บางจังหวัดพูดว่า "ต่อโพรก" เป็นต้น แต่เดี๋ยวนี้คนท้องถิ่นภาคใต้พูดคำว่า "พรงนี้" ด้วยสำเนียงได้กันแล้ว จึงเป็นที่น่าเป็นห่วงว่า ในอนาคตข้างหน้าคนใต้อาจไม่มีใครรู้จักคำว่า "ต่อเข้า" หรือ "ต่อโพรก" อีกต่อไป และเมื่อนั้นภาษาถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่นของแต่ละภาคก็จะคงอยู่ไม่ได้ เพราะคนท้องถิ่นไม่ได้พูดภาษาถิ่นของตน การใช้ภาษาไทยให้บริสุทธิ์ทั้งในด้านการเขียนและการออกเสียงไม่ว่าจะเป็นภาษาไทยมาตรฐานหรือภาษาไทยท้องถิ่น จึงเป็นสิ่งที่คนไทยทุกคนควรทำ เพื่อช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมในการใช้ภาษาของเราให้สืบทอดไปยังคนรุ่นหลังได้อย่างงดงามเช่นเดียวกับที่บรรพบุรุษของเราได้อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ พัฒนาและสืบทอดมายังคนไทยรุ่นปัจจุบัน

๗
495.91๗
๗3๗๙๓

95750

๗ ๗ 3 ส.ค. 2541